

Sartory József Aggteleki-barlang-térképezése

Plihál Katalin

DK 528.9(24)

Az Országos Széchényi Könyvtár Térképtárában 1962-ben, a kéziratos térképek feldolgozása során került elő az a térkép, amely — mai ismereteink szerint — a legkorábban készült a Baradla-barlangról, korának megfelelő geodéziai pontossággal. A térképet akkor *Bendefy L.* ismertette és hasonlította össze a később készült térképekkel [1, 2, 3].

A térkép felirata: „Ideal Plan von dem in GÖMÖRER COMITTAT bey AGTELEK befindlichen, und aufgetragen durch Josef Sartory Bischöflicher Ingenieur m. p. Nota in Gegewarth der Herrn Joan v. Farkas, und Jurassors v. Czékus,“. 47,5×64,0 cm méretű, keret nélküli

térkép, a Baradla-barlang folyosójának egy részét mutatja be (1. ábra). A bejárat környékéről a lap jobb alsó részén külön tusrajzot készített a szerző. A térkép az eredetinek szűrt másolata, amint arra a lap felső bal sarkában a másoló is figyelmeztet. A térkép készítésekor felvett jegyzőkönyv, valamint a *Farkas János* által készített leírás még nem került elő.

A később készült, de korban hozzá közel álló térképekkel való összehasonlítás során feltűnik, hogy *Sartory* térképe a Baradla-barlangnak kisebb részét ábrázolja annál, mint amennyit 1794-ig a barlangból ismertek. Akkor miért készült ez a térkép ilyen formában? Mi volt a szerzőnek a célja



1. ábra. Sartory J.: Ideal Plan von dem in Gömörer Comitatt bey Agtelek befindlichen Höhle... 1794, 47,5×64,0 cm. TK 853-OSZK (Kéziratos)

a térkép elkészítésével? Ismerték-e ezt a térképet a későbbi térképezők, *Ráisz Christián* és *Vass Imre*? Ezekre a kérdésekre a térképen szereplők életrajzi adataiból és személyes jellegű feljegyzéseiből kívánunk választ adni. A térkép megtalálása után megindult széles körű irodalmi és levéltári kutatások alapján *Sartory Józsefről* és *Farkas Jánosról* több mindent kiderítettek, de a *Czékus* nevű esküdtől és működéséről keveset tudunk [1, 2, 3, 4, 10].

Sartory a selmecbányai Akadémiát végezte el. Először *Eszterházy Károly* egri püspök szolgálatában állott, a püspöki birtokok térképezésével foglalkozott. Mintegy 33 részletes gazdasági térképe ismeretes. Egerből elkerülve Szomolnokra ment bányafelügyelőnek és ásványvizsgálónak [10].

Farkas iskoláit Sárospatakon végezte, majd Eger városában töltött be különféle tisztségeket, így először főjegyző volt, majd 1776-tól a város főbírája [4, 10]. Később ő is *Eszterházy* püspök szolgálatában állott, az építési iroda vezetésével bízták meg. Feladata közé tartozott az építőanyagok beszerzése és a munkálatok közvetlen irányítása [10]. Ez a feladat nagyon megfelelt egyéniségének, mert érdeklődött a geológia és a „hegytan” tudománya iránt. Munkája során bejárta a Bükk hegységet, így találta meg a tárkányi vöröskövet, ahol bányát is nyitott. Imolán gipszet fedezett fel, de kutatott „szénkő” után is [4, 10]. Építési naplójában, amelyből több kötet található az egri Állami Levéltárban, említést tesz arról, hogy a Magyarországon utazó és *Eszterházy*nál vendégeskedő *Robert Townson* urat elkísérte utazásaira, és a környéken minden nevezetes dolgot megmutatott neki. Széles körben érdeklődött a természettudományok iránt, és — ahogy erre naplójának bejegyzéséből következtetni lehet, — már 1794 előtt járt az Aggteleki barlangban. Naplójában nemcsak személyes feljegyzéseket találunk, ezeken keresztül kéréseit is itt terjesztette püspöke elé. Egy helyen például a következőket kérte: „30. §. Az Ingenieurrel és az Adámi kőfaragó mesterrel az Hegyek közé akarunk menni, s arra négy öt napot szánni, hogy

ebben a száraz időben, melyben mindent meglehet járni, igazán megkereshessük s ki-tanulhassuk azt, s mint van az, amit észre vettünk, ha Excellád méltóztatna megengedni.” [10]. Mellette rövid megjegyzést találunk az engedélyről. A kérés burkolt fogalmazásából ugyan nem derül ki, de a későbbi történetekből tudjuk, hogy a mérnök *Sartory József* volt. Ezt igazolja az a falra karcolt felirat is, amelyet *Kovács György* 1965-ben az aggteleki bejáratnál mintegy 1150 m távolságra, a Sárgaviasz utca ÉNy-i sziklafalán fedezett fel (2. ábra). A feliraton ezt olvashatjuk:

1794

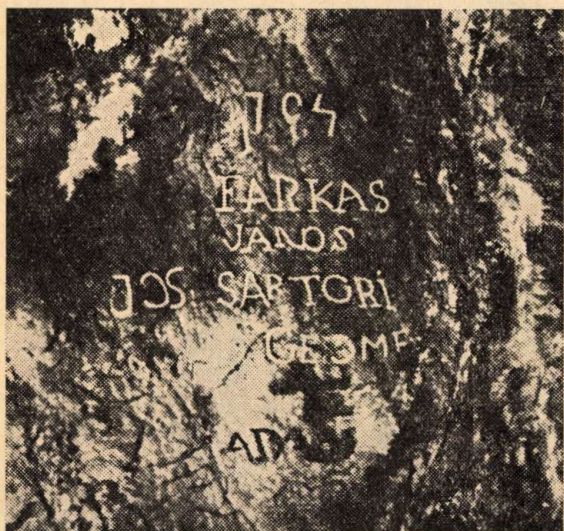
FARKAS
JÁNOS
JOS. SARTORI
GEOME
ADAMI

Nem található meg viszont *Czékus* neve, akkor vajon miért említi mégis a térkép? Mi volt a szerepe a térképezéskor? Ezekre a kérdésekre jelenleg felelni még nem tudunk, további kutatások feladata ennek tisztázása.

A kérdésben az utazás céljáról sem tesz említést, szinte titkolózó a hangneme, mégis minden bizonynyal csak olyan dologról lehetett szó, amelyről a püspököt már előzetesen tájékoztatta. A kérdés kelet nélkül szerepel, de 1794. április 26-a előtt íródott [10]. Milyen vállalkozáshoz kérte az engedélyt? Az idézett néhány soros bejegyzésből *Schönviszky L.* arra következtetett, hogy a Baradla-barlangban a továbbjutás lehetőségére gondolt, s erre a tavaszi árvizes időszak utáni száraz periódust vélte alkalmasnak [9].

Ha elfogadjuk ezt a feltevést, akkor felmerül a kérdés, vajon miért kezdtek olyan munka- és időigényes vállalkozásba, mint a barlang térképezése és leírása? A kérés értelmében Aggteleken 2—3 napnál többet nem tölthettek, s ez a rövid idő kétfajta tevékenységhez nem elegendő. Ma egy közepesen nehéz barlangban 4 ember 6 óra alatt 20 oldal távolságát és irányszögét tudja megmérni [5], ezért úgy gondoljuk, hogy a rendelkezésre álló időt a térkép és a leírás elkészítése teljes mértékben igénybe vette. A barlangi felmérés módszerei eltérnek a felszínitől, így a geodéziában céltudatosan alkalmazott hosszú sokszögoldalak helyett csak rövidekkel lehet dolgozni, 1—2 m-es oldalak beikattatására is szükség lehet.

A felméréskor nagy nehézséget okozhat a járatok hirtelen emelkedése vagy erős lejtése [8]. A barlang térképezésének nehézségeiről *Farkas* előre tájékozódhatott, mivel segítőtársa és a térkép készítője, *Sartory* bányamérnök volt, így felhívhatta a figyelmét a térképkészítés időigényes volta. Ilyen előzmények után úgy gondoljuk, hogy az eredeti cél, amelyről *Farkas* nem tesz említést kérvényében, az volt, hogy a barlangról leírást vagy kiadható formában kalauzt készítsenek, amelyhez — a látnivalók helyhez rögzítése érdekében — természetesen térképre is szükség volt. Elképzelésünk igazolására az építési naplónak egy további bejegyzése és közvetve néhány máshonnan



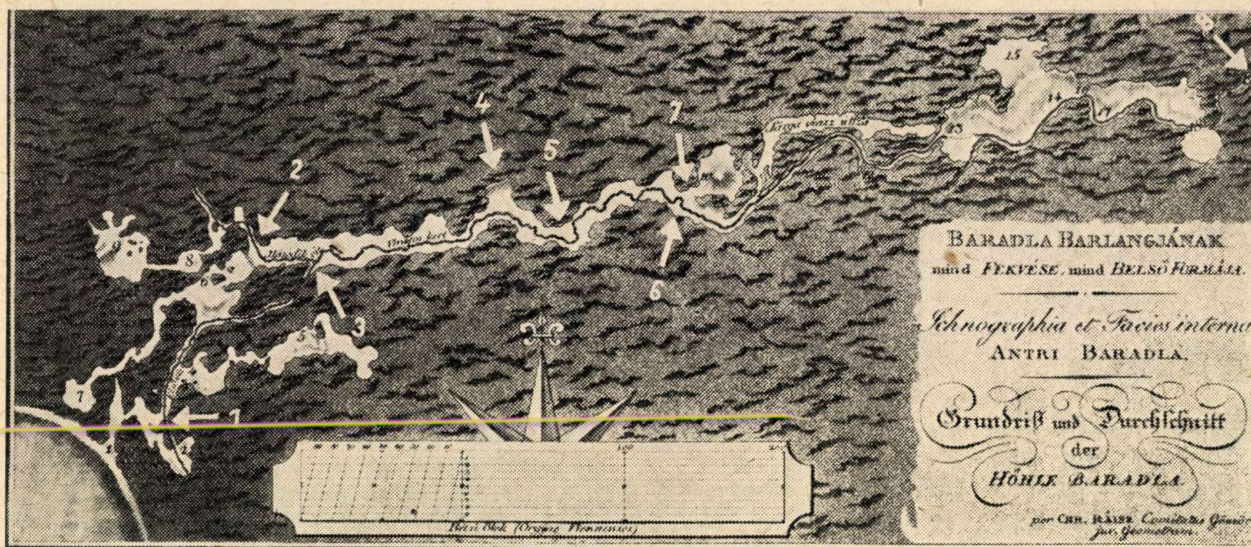
2. ábra. A Sárgaviasz utca ÉNy-i sziklafalán talált felirat.
Fotó: Kovács Gy.

előkerült megjegyzés, valamint a térkép szolgálnak. A naplóban az Egerbe való visszaérkezés utáni napokból ezt a megjegyzést találjuk: „31. §. Eger, 26° Apr. 794. Excelládnak fellyebb ad § 30. ki-tett kegyelmes engedelme mellett oda jártunk az Ingenieurrel és Adámi Olasz mesterrel öt nap. Tsekély ítéletünk szerint nem jártunk hijában és szorgalmatosságunknak bizonyítására mutathatunk — be valamit Excelládnak mind hárman, a'mely nap és órán fogja Excellád parancsolni s' a'mikor nem fogunk alkalmatlankodni.” [10]. *Eszterházy* püspök válasza: „Akár mikor jelenthetik magukat a jó hírrel.” [10]. Ha nem a térkép és a leírás elkészítése lett volna a céljuk, akkor fölmerül a kérdés vajon milyen sikerről kívántak beszámolni, és mit akartak megmutatni? Hisz a Vaskapun túli részeket csak ottjártuk után 31 évvel sikerült *Vass Imrén*ek felfedezni. Bemutatni csak térképet és leírást lehet, arra nem lehet gondolni, hogy a barlangba kívánták volna levinni az akkor már betegeskedő püspököt, s ott megmutatni neki, hogy nem jártak hiába! Tudomásunk van arról, hogy *Farkas János* és *Eszterházy Károly* püspök között megszakadt az a jó kapcsolat, amely addig közöttük volt, s ez lehetett az oka annak, hogy a barlangi kalauz tényleges kiadására nem kerülhetett sor. *Farkas* barlangban tett kirándulásának és a barlangról készített leírásának híre mehetett, hisz *Vályi* 2 évvel később megjelent munkájában említést tesz róla [12]. *Farkas* barlangleírásáról a Magyar Hírmondó 1801. nov. 17-i számában is olvashatunk [14]. Egy magát meg nem nevező tudósító írta a következőket: „Pestről. Septemb. 30.-án. A minapján némely magánosok 's mások Familiáját illető hiteles írárok kikeresése és kijegyzése végett elmentem Egerbe a nemes Káptalanba, szállásom volt *F. I.* (ugyanezen eset kapcsán már *F. J.* szerepel) Urnál, a'ki odahaza nem lévén, akkor is a' hegyek üregeinek vizsgálásában járt. Dolgomat végezvén 's vissza sietvén, midőn pakolni való papirost kérnék, olly csomó írást hoztak-be nekem, mellyet megtekintvén 's látván hogy nevezetes dolgokat foglal magában, mondtam: e' nem ki-hányó írás: de nekem ezt felelék: e' nem kell, ez is azok közül való, mellyeket az Urunk fel-indulásában a' többivel meg-akart égetni, 's ki maradt. Ezen csomó írásnak a' hátára e' volt írva: Ha a' ki biztatott, már most be nem veszi Munkámat, bús szívvel kezem tüzre teszi! A' másik nagy darabnak elein e' van: Kapkodjanak mások idegen Nemzetből Holmit, 's fordítsanak Francból és Németből, minthogy eredeti dolgokat találok Hazámban, Hazámtól azért el nem állok! Ezen írárok igen nevezeteseek az, a'mit 1794-ik esztendőben Nemes Gömör Várme gyében, az Agtelek mellett kezdődő Baradlában a' nagy barlangban fel fedezett 's feltalált *F. I.* Ur, az Angliusok lineája 's végső jegyzéseiken túl, még mintegy ezer ölnyire. Ezen dolgokról *T. Vályi* András Ur Könnyvének 20-ik lapján emlékezik meg rövideden, de a' mi ott nints, ebben ki van téve valóban mi találtatott fel, és én nagy véteknek tartanám az Hazánk fiainak tudósításokra ki-nem adni. A' mint tellyes tehetségemet annak lerajzoltatására 's ki nyomtatására akarom fel-áldozni, ámbár alig ha némelly jegyzéseknek még

most a' nagy rostában nem kell maradni. Mint-hogy pedig valami történetből más is ki-nyerhette ezt az írást, hogy többen egyre ne költünk: kéretetnek az Hazafiak, hogy ha kinél találtatna ezen Baradlai munka, ne terheltesen magát jelenteni Bétsben a' *M. Hirmondó É. Iróinál*, mellyet ki kérek 's el várok a jövő Jósef napig, a'meddig az én nevem is Hirmondó Érd. Irói barátságos eltitkolásban fog maradni.” [14]. A felhívásról a Magyar Hírmondó 1802. május 7-i száma emlékezik meg [15]. Itt olvasható a következő írás: „Jelentés Pestről. Április 20-dikán. Emlékeztetem az érdeemes Publicumot arra, a'mit a'mult esztendőben a' Magyar Hirmondó által jelentetem, hogy *F. J.* Urnak, a' Baradlai munkája miképen került kezemhez, és ha kinél találtatna azon jeles munka, magát jelentené Jósef napig. Egy érdeemes Hazánkfia (ennek is még neve halgatásban marad) jelentette magát, 's kimutatta azon jó munkát sokkal tökéletesebben, mint és nálom van, és ezt a' feltaláló *F. J.* Urnak Leánya által szerzette-meg, 's mihelyt a' Felsőség engedelmet (mellyért esedezni fog) megnyeri arra, azonnal ki fogja nyomtatni.” [15]. A két idézet is igazolja elképzelésünket, amely szerint *Eszterházy* püspök biztatására készült a leírás és a térkép. Bár ez utóbbit szó szerint nem említik, de „lerajzoltatás”-ról tesznek említést, ezen pedig a térképnek a kiadás előtti részbe metszését kell értenünk, a szöveg kiadása ugyanis teljesen nyomdai tevékenység. Így a magát meg nem nevező tudósító föltehetően látta a leírást és a hozzá tartozó térképet is. A Magyar Hírmondó szerkesztői és *F. J.* leánya készültek kiadni a térképet és a leírást, de erre valószínűleg nem került sor, legalábbis nyomát ez ideig még nem sikerült fellelni. A Magyar Hírmondó közléséből az is kiderül, hogy *Farkas János* leányának szintén volt apja leírásából egy másolata. Lehetséges volna, hogy térképünk az ő másolatához tartozott? Erre nézve semmi adat sem áll rendelkezésünkre.

Ha a *Sartory*-féle térképet összehasonlítjuk a később készített *Vass Imre*-féle térképpel, — mivel az ismert és gyakran látogatott részeket elkülöníti a kevésbé járt részekről, — föltehető, hogy térképünk a leglátogatottabb útvonalról készült. Feltevésünk igazolására a helyszínen azonosítottuk a *Sartory*-féle térképet. A helyszíni munka során bebizonyosodott feltevésünk helyessége, és teljes bizonyossággal kijelenthetjük, hogy az eddigi feltevésekkel ellentétben ez a térkép a Baradla-barlangnak csak egy szakaszát ábrázolja, azt, amely addig, azaz 1794-ig a barlang legismertebb része volt, a Nehéz utat és a Vaskapu környékét ellenben nem tünteti fel, s ugyanígy a Sárgaviasz utcájának nevezett ágat sem, amely a látogatott rész legvégső szakasza volt [1, 2, 3]. A fentiek igazolására hasonlítsuk össze a három legkorábban készült Aggteleki-barlang-térképet. Mindegyik térkép esetében nyilakkal és azonos számokkal jelöljük meg a legjobban azonosítható pontokat (1., 3., 5. ábra). Ezek a következők:

1. az Acheron patak befolyása a barlangba,
2. a Styx patak beömlése a Hangversenyte-remnél,



1. Bepont, 2. Tüdőház, 3. Örvény kútja, 4. Zsák Utca, 5. Rokalyuk, 6. Nagy Kúthoz, 7. Denevér Barlang, 8. Póvár, 9. Póvári emléktűz, 10. Morea hegy, 11. Kővár, 12. Itt elágazik a víz, 13. Morea hegy, 14. Itt megy az út által a hegyen, 15. Nagy üreg, 16. Itt kis árség van, 17. Itt járnak által a hegyen, 18. Itt a patak kúszkodik fel a kőre körött, 19. Ennél tovább nem mehet az ember a víz miatt.

3. ábra. Ráisz Ch.: Baradla barlangjának mind fekvése, mind belső formája... 1801. 27,7 × 11,8 cm.
TM 4 058-OSZK

3. a Styx és Acheron patakok összefolyásának helye,

4—5. a barlangfolyosó jellegzetes irányváltotásának helye,

6. a Nehéz út kezdete,

7. a Morea hegyére vezető út kezdete,

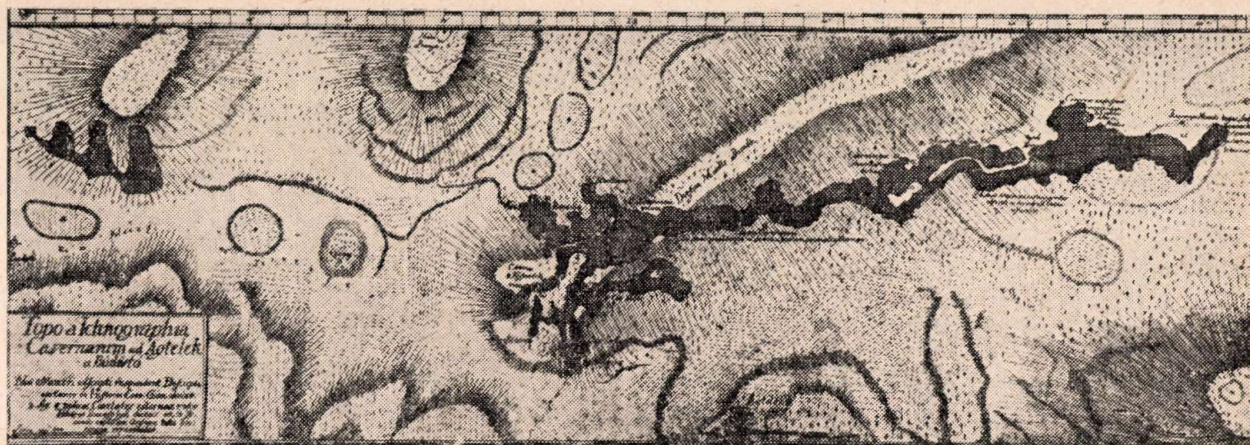
8. a Vaskapu környéke.

Látható, hogy a Sartory-féle térképen az utolsó bal oldali ág, amelyet a Vaskapun túli résznek gondoltak, a Morea hegyére vezető ággal azonos. Így a térkép méretaránya is más, mivel a barlang főágának kb. csak 1000 méteres szakaszát ábrázolja. Számításaink szerint a méretarány kb. $1'' = 18^\circ$ azaz 1:1296. A térkép pontossága, mint azt már említettük, a kor színvonalán áll. Gondosan feltünteti a járatok irányának változását, a fontosabb cseppkőoszlopok helyét, a patakmeder helyzetét a barlangfolyosón belül, az általa behordott vörösiszap-felhalmozódásokat, a jelentősebb omladékokat, amelyek mint hegyek állják el az utat. Ez utóbbiak jelölésére a felszíni térképezéskor használt pillasíkozást alkalmazza, mert olyan zárt folyosórendszerben, mint a barlangok, a térbeli ábrázolás nehézségbe ütközik. A felmérés ilyen esetben az alaprajzra vonatkozik, ezért a térbeli tájékozódás elősegítése érdekében hossz-szelvényt is készítenek a térképezés során. A térkép két helyen is jelöl egymással párhuzamosan futó vonalakat, ezek közül a bal oldali pontozott. Minden bizonnyal azokat a híres kocsinyomokat örökölte meg a szerző, amelyeket Robert Townson is megcsodált, és nyomtávolóságukat lemérve arra a megállapításra jutott, hogy ezek inkább csak taligakerék vágta, kisebb lenyomatok [11, 13]. Valószínűleg akkor kerültek be ezek a nyomok, amikor még a Denevér-ág bejárata szabad volt.

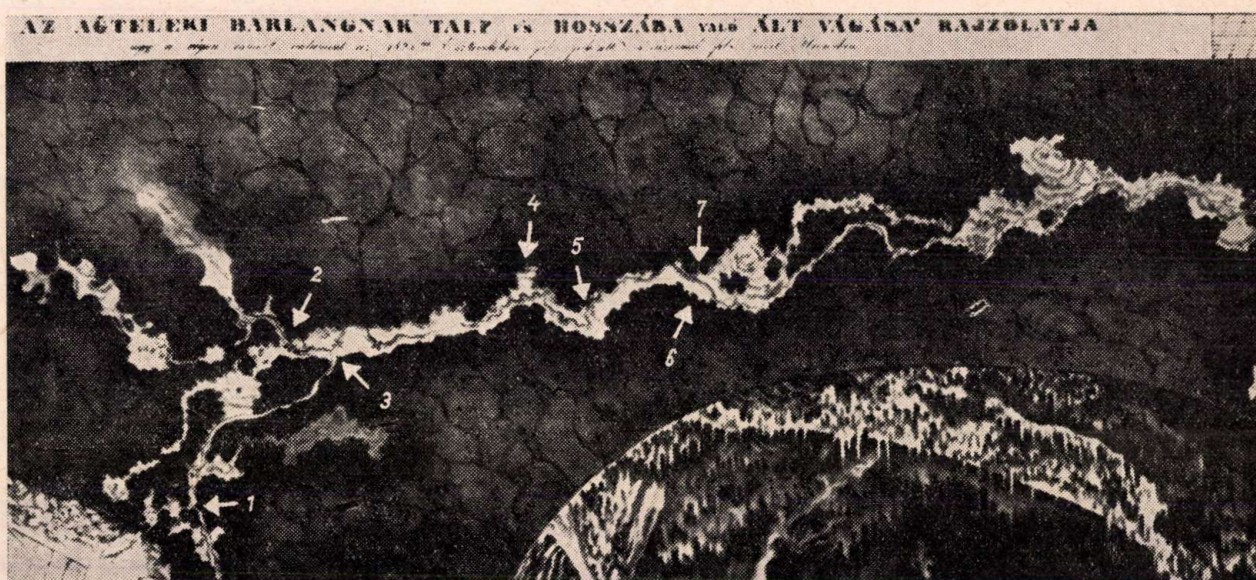
A térkép, mint említettük, a leggyakrabban látogatott részekről készült, és a kiágazó mellékágak helyeit a szerző egyforma nyílással jelölte.

De egy esetben kivételt tett: egy mellékágot — látványosan — teljes egészében térképezett. Ez rendkívül fontos, mert erről a mellékágról ma sincs tudomásunk. Azon a helyen, ahol erre utal a térkép, jelenleg több méter vastag vörösiszap van felhalmozódva. A kutatására indult bontások még nem jártak eredménnyel. Miért tett ezzel az ággal kivételt a szerző? Miért nem ismerték a később, de korban közel álló térképezők? E kérdésre csak a még elő nem került leírás adhat választ. A barlangkutatóknak lehetőségük van a térkép ismeretében egy szépnek jelölt mellékággal gazdagítani a barlangot!

A három térkép részletes összehasonlításával már válaszoltunk arra a kérdésre is, hogy ismer-e Sartory munkáját a későbbi térképezők. Erre nem kell válaszolnunk, tehát az a feltevés, hogy Ráisz Christán ismerte Sartory térképét és munkája során felhasználta, nem igazolható [1, 2, 3]. Sartory térképezését és Farkas barlangleírását, esetleg a püspök biztatására, de mindenképpen az ő jóváhagyásával végrehajtott magánakciónak kell tekintetünk, így Ráisz 1801 júniusában végzett térképezésekor jogosan tekintette magát az első térképezőnek. Ő már az addig ismert legrészletesebb térképet készíti el. Az ekkor készült térképek válnak különböző mértékben ismertté, s ezeket a használják fel mások illusztrációk munkájukhoz. Térképének címe: „BARADLA BARLANGJÁNAK mind FEKVÉSE, mind BELSŐ FORMÁJA. — Ichnographia et Facies interna ANTRI BARADLA. — Grundriß und Durchschnitt der HÖHLE BARADLA.” M. 100 bécsi öl = 35 mm, azaz 1:5417 (3. ábra). Ezt a térképet egy hossz-metszet egészíti ki, de készült olyan térkép is, amelyen a szerző a barlangot felszíni topográfiai térképbe illeszti bele. A nevezetes dolgokat számmagyarázatban adja meg, és az omladékokat csíkozással jelöli, ezen túlmenően két helyen is jelöl



4. ábra. Bartholomaeides L.: *Topo et Ichnographia Cavernarum ad Agtelek et Búdostó.* 1806. 46×15,3 cm. TM 3 305-OSZK



5. ábra. Vass I.: *Az agteleki barlangnak talp és hosszába való áltvágása...* 1829. 99×31 cm. TM 4 414-OSZK (Részlet)

vízbefolyást, ill. vízfolyást. Munkáját nagy pontossággal nehéz körülmények között végezte, arról, hogy ez mennyi időt vett igénybe, nincs tudomásunk. A munkát Ráisz 1801. jún. 6-án kezdte el, 1802-ben került sor a rézbe metszésére, és ezzel párhuzamosan az ismertető tanulmány megírására [4, 6]. Irodalmi adatok alapján Darvas I. feltételezi, hogy a térkép készítésekor Bartholomaeides László volt segítségére, aki e munka során maga is készített egy térképet, amelyet azután hozzácsatolt Gömör és Kishont vármegyéről készített térképéhez és leírásához [4]. Zavaró viszont az, hogy gyakran Ráisz térképét mellékeli. Elnagyolt térképe elsősorban a barlangnak és a felszínnek a kapcsolatát emeli ki az egyes részek ábrázolása során. Lehetséges tehát, hogy ezért mellékeli gyakran Ráisz pontosabb és szebb kivitelű térképét a saját térképe helyett (4. ábra). Kettőjük kapcsolatáról Bartholomaeides emlékezik meg, „Incyti superioris Ungariae...” c. művében, amely egyes adatok szerint az 1805 és 1808 közötti időben, más adat szerint 1806 és 1808 között jelent meg [4].

Ráisz Christánt Vass Imre követte hivatalában. Ő nagy ambícióval látott hozzá az Aggteleki-barlang további kutatásához, hiszen az ehhez szükséges pontos térkép már rendelkezésére állott. Vass a Vaskapun túli részek felfedezése után készíti el térképét és leírását a régen ismert és az újonnan felfedezett részekről. A térképezés során Ráisz térképét kellett kiegészítenie, az ismert szakaszokhoz csatolnia kellett az újonnan feltárt részeket. Vass csak az általa feltárt rész térképét készítette el önállóan [9, 11]. Térképének címe: „AZ AGTELEKI BARLANGNAK TALP ÉS HOSSZÁBA VALÓ ÁLTVÁGÁSA' RAJZOLATJA úgy a régen esmért, valamint az 1825-dik Esztendőben fel fedezett, s' azonnal fel-mért Üregeiben. — GRUNDRISS und LÄNGER DURCHSCHNITT der HÖHLE bei AGGTELEK in UNGARN sonvohl längst bekannten als auch deren in Jahre 1825, entdeckten und sogleich aufgemessenen Höhlungen.” A térkép méretaránya 100 bécsi öl=51 mm, azaz 1: 3717 (5. ábra). Ezt a térképet is kiegészíti több hosszmet-szet. Készült olyan térkép is, ahol a felszíni topog-

ráfiai térképre rajzolta be Vass a barlang alaprajzát. Térképén jól elkülönülnek az egyes részek a látogatottságnak megfelelően, a patakmeder helyzetét és az omladékokat rögzíti, a fontos nevezetességet számmagyarázatban adja meg. Az egyes részek belső méretéről jól tájékoztatnak a különböző hosszszelvények. A térképhez tartozó leírásban Vass a Ráisz által mért adatokat közli, így tehát ő csak helyszínelte elődje térképét. A barlangról szóló könyve és térképe jó kalauza volt a látogatóknak, de a mai kutatók is eredményesen forgathatják lapjait és használják térképének adatait.

Most tekintsük át az Aggteleki-barlangról készült térképeket keletkezésük sorrendjében, a keletkezés okának megjelölésével:

1. Sartory J. (1794) 1: 1296. Melléklet egy leírás-hoz?

2. Ráisz Ch. (1801) 1: 5417. A teljes addig ismert rész térképe.

3. Vass I. (1829) 1: 3171. A Ráisz-féle térkép helyszínelése az új részek felmérése.

4. Münnich K. (1886)? A barlang részletes felmérése a tervezett Vöröstói bejárat megépítéséhez [1, 2, 3].

5. Konrád Ö. és Kessler H. (1934) 1: 2000. Kartaszeri pontosságú felmérés [6].

6. Fekete J., Kerekes K. és Ozorák O. (1968) 1: 500. A barlangvasút terveinek kidolgozásához, a Vöröstói-ág és a Vaskapu közötti szakasról [7].

Az egyes kisebb részekről készült térképek a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat térkép-gyűjteményében találhatók meg.

Összefoglalásul megjegyezhetjük, hogy a Sartory-féle térkép készítésének okairól az irodalomban közvetve sok olyan adat áll rendelkezésünkre, amelynek segítségével meg tudjuk magyarázni keletkezésének körülményeit. Az adatok elemzése során fény derült arra is, hogy ezt a térképet később nem ismerték és nem is használták fel, így Ráisz Christján készített a legkorábban teljes térképet az Aggteleki-barlangról.

IRODALOM

1. Bendefy L.: Sartory József bányamérnök 1794. évbeli térképe az aggteleki Baradla-barlangról = Karszt és Barlang. 1962/1.
2. Bendefy L.: Sartory József geometra az aggteleki Baradla-barlang legelső térképezője = Technikatört. Szemle. 1962/1–2.

3. Bendefy L.: Sartory József geometra az aggteleki Baradla-barlang legelső térképezője = Földr. Ért. 1963/1.
4. Darvas I.: Adalékok az Aggteleki-(Baradla)-barlang bejárása és feltérképezésének történetéhez, irodalmához és bibliográfiájához = Karszt és Barlang. 1964/1.
5. Dékány Cs.: Barlangi méréstechnika. 2. A barlangfelmérés módszerei = Karszt és Barlang. 1963/1.
6. Konrád Ö.: Az aggtelek-jósvafői „Baradla” cseppkő-barlang felmérése = Geod. Közl. 1936/1–4.
7. Kósa T.: Az aggteleki Baradla-barlang vasúttervezése = Borsodi Műszaki és Ipargazdasági Élet. 1969/3.
8. Martinovichné Buczkó E.: A barlangfelmérés módszerei és műszerei = Karszt és Barlang. 1966/1.
9. Sárváry I.: Vass Imre, az első magyar tudományos barlangkutató = Karszt és Barlang. 1962/1.
10. Schönviszky L.: Farkas János, Sartory József és az Aggteleki-barlang = Karszt és Barlang. 1966/1.
11. Vass I.: Az Aggteleki-barlang leírása, fekete területének... Pest. 1831. Landerer ny.
12. Vályi A.: Magyar Országának leírása... 1. köt. Buda. 1796. Kir. Univers. ny.
13. Townson, R.: Travels in Hungary... London. 1797. Print Robinson.
14. Magyar Hírmondó, 1801. nov. 17.
15. Magyar Hírmondó, 1802. máj. 7.

Die von Josef Sartory durchgeführte Kartierung der Aggteleker-Grotte K. Plihál

Zusammenfassung

Die heute bekannte früheste Karte der Aggteleker-Grotte ist vom Grubeningenieur Josef Sartory hergestellt worden (1794). Mit Benutzung der Lebenslaufdaten und der persönlichen Notizen von János Farkas haben wir es versucht, die Ursache der Kartenherstellung zu bestimmen. Wir sind zu der Feststellung gelangt, dass Sartorys Karte ursprünglich zu der Beschreibung von János Farkas hergestellt wurde. Diese Beschreibung ist bis heute nicht zum Vorschein gekommen und darum steckte auch die Karte selbst. Als wir diese Karte mit späteren Karten verglichen haben, hat es sich erwiesen, dass an dieser eine ungefähr 1000 m-lange Strecke des Grottenhauptzweiges mit grosser Genauigkeit kartiert wurde. Die Forschungen haben auch das klargestellt, dass spätere, aber zeitlich zu ihm nahestehenden Kartenhersteller Sartorys Karte nicht gekannt und im Laufe ihrer Arbeit nicht benutzt haben. So dürfte sich Christian Ráisz im Jahre 1801 mit Recht für den ersten Kartenhersteller der Grotte halten; seine Rolle hat sich nach den obenstehenden nur insofern geändert, dass er die erste solche Karte hergestellt hat, welche die im Jahre 1801 bekannte sämtliche Läufe darstellt. Imre Vass hat später eine vergrösserte Variante dieser Karte mit der Vermessung seiner eigenen Erschliessungen ergänzt.